

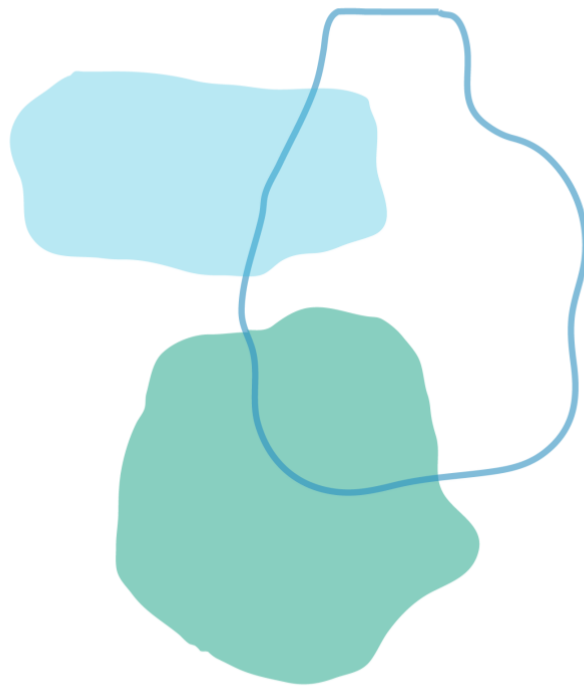
MILJÖETIK & LANDSKAPSARKITEKTUR

Teori & praktik med avgränsning våtmarksrestaurering

ENVIRONMENTAL ETHICS & LANDSCAPE ARCHITECTURE

Theory & practice with delimitation wetland restoration

Disa Bratthäll

Examensarbete/ Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap/
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Landskapsarkitekturprogrammet
Alnarp, 2021

MILJÖETIK & LANDSKAPSARKITEKTUR

Teori & praktik med avgränsning våtmarksrestaurering

ENVIRONMENTAL ETHICS & LANDSCAPE ARCHITECTURE

Theory & practice with delimitation wetland restoration

Disa Bratthäll

Handledare: Mats Gyllin, Institutionen för människa och samhälle, Sveriges lantbruksuniversitet

Examinator: Åsa Ode Sang, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E

Kurstitel: Självständigt arbete i Landskapsarkitektur

Kurskod: EX0845

Program/utbildning: Landskapsarkitekturprogrammet

Kursansvarig inst.: Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2021

Omslagsbild: Abstrakt figur av våtmarker, Disa Bratthäll

Nyckelord: miljöetik, antropocentrisk, biocentrisk, ekocentrisk, landskapsarkitektur, restaurering, våtmarker

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap

Publicering och arkivering

✓ JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

- NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Sammandrag

Miljöetik är ett ungt fenomen, men där finns redan många olika orienteringar. *Antropocentrisk, biocentrisk och ekocentrisk* miljöetik behandlar människans relation till naturen. Är det endast en naturresurs för människans egna syften? Eller har alla levande varelser ett egenvärde? Borde vi se till helheten och behandla ekosystem ur ett moraliskt perspektiv? I flera projekt går det att finna spår av miljöetiken, hur de kan hjälpa oss förstå platsen och även förstå problematiken och konflikter som kan uppstå. Fyra projekt används för att belysa etikens mening och hur de kan tolkas i diskurser och konflikter.

Etikens relevans inom landskapsarkitekturen förtydligas genom framförallt två projekt, *Orongo Station* i Nya Zeeland och *Maglehill* i Höör, som behandlar restaurering av våtmarker. Landskapsarkitekter kan fungera som länken mellan planerare och invånare, och den kommunicerande länken mellan natur- och kulturvärden.

Nyckelord: miljöetik, antropocentrisk, biocentrisk, ekocentrisk, landskapsarkitektur, restaurering, våtmarker

Abstract

Environment ethics is a young phenomenon, but there are already many different orientations. Anthropocentric, biocentric and ecocentric environmental ethics deals with man's relationship to nature. Is it only a natural resource for man's own purposes? Or do all living things have an intrinsic value? Should we look at the big picture and treat ecosystems from a moral perspective? In several projects it is possible to find traces of environmental ethics, how they can help us understand the place and also understand the problems and conflicts that may arise. Four projects are used to shed light on the meaning of ethics and how they can be interpreted in discourses and conflicts.

The relevance of ethics in landscape architecture is clarified through two projects in particular, *Orongo Station* in New Zealand and *Maglehill* in Höör, which deal with the restoration of wetlands. Landscape architects can act as the link between planners and residents, and the communicating link between natural and cultural values.

Keywords: environmental ethics, anthropocentric, biocentric, ecocentric, landscape architecture, restoration, wetlands

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 Inledning	9
1.1 Bakgrund	9
1.2 Syfte & Mål	10
1.3 Frågeställningar	10
1.4 Termer & Begrepp	10
1.5 Material & Metod	11
2 Miljöetik	14
2.1 En värdefri sfär	14
2.2 Antropocentrisk miljöetik	15
2.3 Biocentrisk miljöetik	15
2.4 Ekocentrisk miljöetik	16
2.5 Egenvärde eller resursvärde?	16
2.6 Ascension Island	17
3 Etiken i landskapsarkitekturen och praktiken	19
3.1 Våtmarker	19
3.2 Orongo Station, Nya Zeeland Nelson Byrd Woltz (NBW)	19
3.3 Maglehill	20
3.4 Etikens relevans i konflikter	21
3.5 Järle Kvarn Striden mellan naturvärden & kulturvärden	22
4 Analys & Diskussion	24
4.1 Svaren	24
4.2 Betydelsen av perspektivet En metodreflektion	26
4.3 Observationer	26
5 Referenser	29

1 Inledning

Varför miljöetik?

För tre år sedan såg jag ett TED-talk med landskapsarkitekten Thomas Woltz. Här berättar Woltz om ett projekt han och sina kolleger vid *Nelson Byrd Woltz Landscape Architects* genomfört på Nya Zeelands norra ö. Detta föredrag var en stor del i varför jag valde att söka till landskapsarkitektprogrammet. Woltz beskriver hur de lyckats med hjälp av lokalbefolkningen och stamledarna för Maurifolket att återställa ett ekosystem till sitt ursprungliga skick och samtidigt vidhålla ett ekonomiskt hållbart jordbruk. Det är just denna korrelation som jag fastnade för; hur vi som landskapsarkitekter kan förena människans behov med naturens. Genom att integrera lokalbefolkningen, och det kulturhistoriska värdet på platsen i planeringsprocessen och utförande lyckades de undvika konflikter mellan de olika värdena, natur- och kulturvärden.

Det är kanske en romantisering av landskapsarkitektur; att jag som landskapsarkitekt bara kommer jobba med sådana projekt som Woltz har fått äran att göra. Men grunden i projektet, att lyckas integrera flera värden i en plats, är vad jag vill göra. Kunskapen om olika värden, perspektiv och etiker är otroligt viktigt och relevant idag; vilket jag tror vi lär oss för lite om. Miljöetiken är fortfarande ett väldigt ungt fenomen, men det borde få mer plats än det gör idag. Både för min egen skull, men också för att allmänt bredda kunskapsläget, vill jag använda detta arbete att lyfta miljöetiken. Genom att förstå grunderna i de olika grenarna inom miljöetik, kan vi lättare förstå och tolka perspektiv, samt bygga våra beslut med rätt resonemang både för naturen och vårt samhälle. Varför miljöetik? Därför den kan få oss förstå vår roll som landskapsarkitekter och hur vi kan kommunicera mellan olika värderingar och perspektiv.

1.1 Bakgrund

Miljöetikens relevans och dess innebörd har varit och är fortfarande väldigt otydlig och hörs sällan i diskussioner kring landskapsrestaureringar och klimatet överlag. Vad är miljöetik? Hur kan vi använda dess filosofier i vårt arbete som landskapsarkitekter och i utmaningarna vi har framför oss med klimatet?

Inom miljöetikens finns många principer där värden och egenvärde i naturen behandlas på flera olika nivåer. I detta arbete kommer tre principer behandlas; antropocentrisk, biocentrisk och ekocentrisk miljöetik. Dessa tre principer har starka skiljelinjer i sina värderingssystem. I *Miljöetik & Miljövård* (2000) nämner Mikael Stenmark just dessa tre och deras tydliga skillnader. Inom den antropocentriska grenen sitter människan på toppen och hon ger värde till naturen. Det som hon kan utnyttja och ge henne värde får också ett värde, ett resursvärde. Tittar vi på biocentrisk miljöetik har alla levande organismer ett egenvärde. Även om människan inte kan utnyttja några resurser av en levande organism, har den fortfarande ett värde för sig själv. Ekocentrisk miljöetik tänjer på egenvärdets gränser ytterligare och menar att allt har ett egenvärde; luften, vatten, landskap såväl som hela ekosystem. Stenmark fortsätter utveckla miljöetikens grunder där den förklaras så som vi tittar på människans egenvärde. Alla människor har ett egenvärde vilket ger oss rättigheter, mänskliga rättigheter. Vi har alla hört att vi skall bemöta våran nästa så som vi vill bemötas eller behandlas. Denna moraletik är densamma inom miljöetiken, men fokuset ligger på hur vi bemöter våra landskap, miljöer och ekosystem runt oss.

I detta arbete kommer landskapsrestaureringar användas för att belysa problematiken kring miljöetik i praktiken. Landskapsrestaureringar i den mening restaurering av ekosystem och landskap, fokus framförallt på våtmarker som förlorats på grund av storskaliga jordbruk.

Hur bedömer vi vad som är rätt och fel? Ett tydligt exempel på hur miljöetik ofta inte beaktas visar National Geographic i sin dokumentär *Once, This Island Had Just One Tree – Look at It Now* (2017).

Ascension Island was quite barren when Charles Darwin visited, and he had little good to say about the remote, rocky place. But a contemporary of Darwin's, Sir Joseph Dalton Hooker, saw the island as a blank canvas, ready to serve as home to an ecosystem of his own making. After importing thousands of plants and animals, however, Hooker came to second thoughts about the undertaking, which wound up threatening the island's sparse native vegetation. Now, conservationists are working to save Ascension's few endemic plants from extinction (National Geographic, 2017).

Denna inledning till dokumentären, beskriver tydligt konsekvenserna av att negligera miljöetik under ingrepp i landskap.

1.2 Syfte & Mål

Syftet eller avsikten med denna uppsats är undersöka tre av miljöetikens principer och deras estetiska förhållningssätt till praktiken.

Målet är att belysa hur relevant miljöetiken, inom landskapsarkitektur, är för våra värderingar och beslut kring hur vi väljer att agera i frågor som rör exploatering av natur eller bevarande.

1.3 Frågeställningar

Hur kan miljöetiken uttrycka sig i praktiken och estetiken?

Hur kan landskapsarkitekten förhålla sig till miljöetiken?

1.4 Termer & Begrepp

Miljöetik – En teori och praktik om värden och skyldigheter till den naturliga världen.

Antropocentrisk miljöetik – En etik där människan bestämmer värdena för naturen på grund av dess påverkan på människan, snarare än utifrån en inhyst respekt för naturen.

Biocentrisk miljöetik – En etik där allt liv respekteras, allt och alla levande organismer.

Ekocentrisk miljöetik – En etik som hävdar att allt liv, människans och alla levande organismer är bara vad de är i deras förhållande med sin naturliga miljö. Att det inte existerar någon uppdelning i verkligheten mellan mänskliga och icke-

mänskliga områden. Allt som existerar, existerar för sig och bara för sig; allt har ett egenvärde.

Teleologiskt – Allt kan och bör klarläggas med premissen från dess mening. Allt har en mening, för att det existerar.

Landskapsrestaurering – Återställandet av våtmarker, vattendrag, ängsmarker som förlorat sitt ursprungliga värde.

Intergenerationell miljöetik – En miljöetik där moraliska förpliktelser gentemot nästkommande mänskliga generationer står i fokus.

Meandring – Eller meandrande flod är den naturliga formen för vattendrag som flyter fram i ett flackt landskap.

Översilningsyta – En flack gräsyta där dagvatten flödar precist och långsamt mot ett ackumulerande dike eller damm.

Svämplan – Naturliga översvämningssytor. Intelligande våtmarker som tar emot översvämningar från sjöar och vattendrag.

1.5 Material & Metod

Metoden i detta projekt utgår stadigt från litteraturstudier och en intervju, som gjorts via Teams, med Anton Klacka, samhällsplanerare och landskapsarkitekt vid Höörs kommun. Intervjun bygger framförallt på Klackas beskrivning av sitt projekt om våtmarker i ett jordbrukslandskap. Förutom ett spontana frågor under tiden, bestod intervjun av Anton Klackas utförliga beskrivning av projekten, dess positiva framgångar och även motgångar och motstånd. Utöver informationen som gavs under intervjun mottog jag, via mail, underlag från projektet i form av bilagor, stadsdelsprogram och ansökningar till länsstyrelsen om LOVA-bidrag. Under den en timmes långa intervjun lyfts det fram hur viktigt det är att landskapets betydelse lyfts fram och hur mycket det kan hjälpa oss. Framförallt hur essentiellt det är att ändra processordningen, att naturen sätter standarden för vår exploatering och förtätning och inte tvärtom.

Litteraturstudierna kring miljöetik grundar sig framförallt på Mikael Stenmarks studie *Miljöetik och miljövard* (2000). Utöver detta baseras studien på diverse artiklar och studier från bland annat Naturvårdsverket.

För att beskriva och visa miljöetiken i praktiken och dess relevans till landskapsarkitekturen används fyra projekt som exempel. Dessa fyra fall används för att belysa etiken och vilka etiska förhållningssätt som dominerar i de olika fallen. Fyra fall används för att visa på diversiteten av miljöetiken och hur den kan ta form i olika värderingar. Det finns dock en negativ effekt av att använda sig av fyra fall. En effekt där alla fall fått lika värde och plats i arbetet, vilket gör att resultaten och informationen blir relativt allmän. Hade fokuset legat på endast ett enskilt fall hade arbetet kunnat gå djupare in på miljöetikens filosofier och etiska förhållningssätt i praktiken. Men fyra fall har valts att användas här också för att

belysa hur svårt det kan vara att skönja miljöetiken och även trycka på dess relevans i olika projekt. Att miljöetiken är närvarande och behöver lyftas fram.

Det första exemplet *Ascension Island* används för att framhäva frånvaron av miljöetiken fram till 1970-talet, och problematik det skapat. Detta exempel syftar på att visa hur en syn på naturen där människans ingrepp inte ger konsekvenser kan vara förödande för de ursprungliga ekosystemen. Under mitten av 1800-talet besökte Joseph Hooker ön och tog fram en plan för att göra Ascension till ett grönskande paradiset (Teller, 2016). Genom att importera exotiska växter till ett kargt landskap med få arter, kan verka som en förbättring och hjälp, men ofta (om inte alltid) är detta otroligt skadligt för den nativa miljön (European Commission u.å.).

De två påföljande exemplen, som fokuserar på restaurering av våtmarker, används för att visa hur en miljöetik där naturen inte endast ses som resurs för människan att utnyttja kan ge betydligt mer givande resultat i det långa loppet. *Orongo Station* på Nya Zeeland är ett projekt som lyfts fram just för sitt jobb med integrationen av olika värden och nyttjanden. Genom (ASLA, 2010) täta samarbeten mellan urbefolkning, lokalpolitiker och invånare har Thomas Woltz och hans arkitektkontor lyckats med att skapa ett levande landskap där såväl historiska, ekonomiska samt ekologiska värden värnas. Projektet som pågick under 2002–2012, fick en plats i detta arbete för dess framgång med integrationen av värden och dess potential för framtida projekt. *Orongo Station* visar också på hur väsentligt det är att förstå en plats och all dess potential. Att det inte bara handlar om människans historia på en plats, utan även dess ekologiska historia. Att förstå en plats till fullo ger många fördelar och resultat, vilket detta projekt belyser. Projektet i Maglehill i västra Höör baseras från intervjun med Anton Klacka, där kopplingen mellan miljöetik och landskapsarkitektur lyfts ytterligare fram. Detta exempel framhävs i detta arbete just för att få en närmare koppling (nationellt och till yrket som landskapsarkitekt). Översiktsplaner och detaljplaner antogs och godkändes av kommunen under 2020, men den del av projektet som tas upp här påbörjades redan 2019. Det handlar om den naturvärdesinventering och dagvattenutredning som pågått sedan 2019 och som nu ligger till grund för restaureringen av våtmarkerna där (Höör Kommun 2021). *Maglehill* är ett bostadsprojekt där dagvattenhanteringen skall utgå från två redan existerande diken. Dessa diken har ett historiskt arv och genom att utveckla dessa till större våtmarker vill kommunen i Höör skapa rekreativvärden och ekologiska värden. Det som är signifikant med detta projekt är dess omvärdering i planeringsprocessen. En planeringsprocess där landskapsarkitekter alltför ofta kommer in väldigt sent och där byggnaderna sätter standarden. I detta fall har man valt att låta naturen sätta standarden och byggnaderna får anpassa sig efter den.

Järle Kvarn (Sveriges radio, 2021) är det sista och avslutande exemplet som lyfter konflikter mellan de olika etikerna och hur de relaterar till begrepp som kulturvärde och naturvärde. I artikeln *Challenges for Landscape Architecture: Designed Urban Ecosystems and Social Acceptance* (2021) behandlar Emma Salizzoni just konflikter mellan invånare och planerare. Detta lyfts fram i exemplet med *Järle Kvarn*. Här står det mellan lokalinvånare och Naturvårdsverket, där invånarna

värnar om det historiska värdet och Naturvårdsverket om pärlmusslan och de ekologiska värdena. Varför detta tas upp här är för att belysa problematiken kring de olika värden och kommunikationens relevans. Konflikten fick ett slut i år (2021) där Naturvårdsverket vann. Salizzoni (2021) beskriver tydligt hur den bristande förståelsen ofta är starten på konflikter. Detta visas även i konflikten om *Järle Kvarn*.

2 Miljöetik

Miljöetik (Stenmark, 2000) går att likna vid humanetiken, som är en konsekvent och kritisk studie av de värderingsmässiga förhållanden som, avsiktligt eller oavsiktligt, styr människans sätt att förhålla sig till varandra. Medan humanetikens objekt är mellanmännsliga relationer, är miljöetiken om relationen mellan människa och hennes naturliga miljö.

Humanetiken har i västvärlden talats om ända tillbaka till Antiken. Detta kan inte sägas om miljöetiken, dock har en miljömoral länge funnits. Men miljöetiken som sådan i akademisk betydelse föddes under 1960- och 70-talet (Stenmark, 2000). Behovet av en miljöetisk teori uppkom då vi ställdes inför den miljökras av global skala, som vi än idag tampas med. Detta fick ekologer och filosofer att öppna ögonen för människans miljömoral, värderingar och attityder gentemot naturen. På 70-talet publicerades de första systematiskt utformade och internationellt uppmärksammade arbeten kring miljöetik. Miljöetiken som ett autonomt forskningsområde är än idag ett mycket ungt fenomen, men blir alltmer relevant i diskurser och debatter, kanske framförallt i diskurser om hållbar utveckling.

Stenmark fortsätter i sitt resonemang kring miljöetiken med att ta upp tre viktiga teser eller ekologiska insikter. Dessa menar han utgör kärnan i föreställningen om en hållbar utveckling och är:

- (A) *Tesen om ömsesidigt beroende (eller ekologisk holism)*: Det föreligger en interaktion och ett ömsesidigt beroende mellan människan och alla andra organismer i naturliga system; människan är en integrerad del av naturen.
- (B) *Tesen om begränsade naturresurser*: De naturresurser vi människor har tillgång till är inte outtömliga och vi har inte nyttjat dessa tillgångar på ett effektivt och långsiktigt sätt.
- (C) *Tesen om naturens begränsade tålighet*: Det finns en gräns för ekosystemens förmåga att absorbera människans avfallsprodukter och vi har på flera områden uppnått denna gräns (Stenmark 2000, ss. 37–38).

Det finns flera orienteringar inom miljöetiken, precis som i syner på världen. De tre som behandlas här, är antropocentrisk miljöetik, biocentrisk och ekocentrisk. Det är framförallt den antropocentriska som syns och hörs mest i offentliga diskurser. Strävan efter en hållbar utveckling är strävan efter en antropocentrisk miljöetik (Stenmark, 2000). De två följande etikerna går ifrån det humanistiska och fokuserar mer på värdet i naturen själv.

2.1 En värdefri sfär

Naturen har i århundranden intresserat filosofer, ända sedan Antikens Grekland (Baker & Richardson, 1999). Redan här fanns en etik som var implicit i många av dessa världssyner, men det utvecklades knappast någon miljöetik. Naturen sågs som en värdefri sfär i västerländsk filosofi efter upplysningen och den vetenskapliga revolutionen. Vetenskapsmän som Isaac Newton och filosofer som René Descartes ansåg att endast två fundamentala metafysiska enheter existerade, sinne och materia. Värdet i naturen uppkom endast av intresse och preferenser från medvetna sinnen.

Nature has equipped homo sapiens, the wise species, with a conscience to direct the fearful power of the brain and hand (Baker & Richardson 1999, ss. 411).

Att människan och naturen är två helt olika ting och att naturen endast är till för människans nyttjande och beroenden har länge varit en accepterad föreställning.

Att människan alierar sig från naturen mer och mer ju längre hon kommer i världsdominansen. Naturen har endast varit en resurs och ett nöje för människan, där konsekvenserna av hennes handlande aldrig varit tvivelaktigt. I en värdefri sfär finns inga konsekvenser eller problematiskt handlande. Mycket har hänt sedan Newton och Descartes tid, men deras filosofier lever ännu kvar. Ej lika starka som då, men tillräckligt för att åstadkomma naturförluster än idag.

2.2 Antropocentrisk miljöetik

Antropocentrismens (Stenmark, 2000) grundläggande värdering är att människan allena har ett egenvärde och att därmed naturen enbart har en instrumentell dignitet. Stenmark (2000) citerar även Baird Callicott som preciserar antropocentrisk miljöetik och menar att en sådan etik ”grants moral standing exclusively to human beings and considers nonhuman natural entities and nature as a whole to be only a means to human ends” (Callicott 1995a, s.676). Den antropocentriska miljöetiken hittas framförallt inom diskurser om hållbar utveckling. För att en hållbar utveckling skall kunna accepteras och gälla, måste vi acceptera att vi har en moralisk förpliktelse gentemot nästkommande generationer. En intergenerationell utgångspunkt och ställningstagande är avgörande för både naturen och människan, menar Stenmark (2000).

2.3 Biocentrisk miljöetik

The biocentrist asks, why should I take no account of that form of caring because it is not my form of caring? The plant life *per se* is defended – an intrinsic value. Though things do not matter *to* trees, a great deal matters *for* them (Baker & Richardson 1999, ss. 415).

It seems curious to say that wildflowers have rights, or moral standing, or need our sympathy, or that we should consider their point of view (Baker & Richardson 1999, ss. 414).

Inom biocentrismen (Baker & Richardson, 1999) hävdas att miljöetik inte endast är en fråga om psykologi, utan snarare om biologi. Ett välkänt citat från den grekiske filosofen Protagoras är ”*man is the only measure of things*”, men människan behöver inte göra sig själv till det enda måttet i världen. Livet i sig är ett bättre mått. Allt liv, alla levande organismer är av värde inom en biocentrisk miljöetik (Stenmark, 2000). I en biocentrisk miljöetik har vi inte bara ansvar för nästkommande generationer av människor, utan för alla levande varelser på planeten; från lejonerna på savannen till isbjörnarna i norr.

Inom den biocentriska miljöetiken presenterar Stenmark (2000) fyra centrala föreställningar inom etiken:

- (a) att människor är medlemmar i en global livsgemenskap i samma mening och på samma villkor som alla andra levande varelser;
- (b) att alla levande varelser, innefattande människan, ingår i ett system av ömsesidigt beroende på så sätt att varje varelses överlevnad inte bara är beroende av individens omgivning utan också av dess förhållande till alla andra levande varelser;
- (c) att varje organism är ett teleologiskt livscentrum i bemärkelsen att organismen kan eftersträva det som är gott för den som individ samt

- (d) att människor inte har några medfödda rättigheter att ställa sig över andra levande varelser, dvs. de omfattar inte en högre existensform än allt annat levande. (Taylor 1986, s.99–100) (Stenmark 2000, ss. 84).

Alienationen mellan människa och natur har växt sig större parallellt med att vi snabbare takt utarmar naturens resurser. Människan har en särpräglad roll i ekosystemen, och med den rollen kommer också ett ansvar. Som Stenmark (2000) skriver är vi medlemmar i en global gemenskap på samma villkor som alla andra levande varelser. Det är just detta ansvar som naturorganistioner trycker extra hårt på; att människan måste ta sitt ansvar för naturen i och med den makt vi har. Den biocentriska miljöetiken går att skönja framförallt i miljöorganisationer och diskurser kring just vårt ansvar.

2.4 Ekocentrisk miljöetik

Ekocentrisk miljöetik (Stenmark, 2000) eller djupekologi är en etik som hävdar att allt liv, människans och alla levande organismer är bara vad de är i deras förhållande med sin naturliga miljö. Allt som existerar, existerar bara för sig och även om människan tas ut ur ekvationen skulle allt på planeten fortsätta sitt liv. Levande organismer, ekosystem, luft och vatten har alla ett egenvärde i och med att de existerar. Det är den ekologiska helheten, biosfären som totalitet är moraliskt betydande. Ekocentrismen karaktäriseras av en "etisk holism", alltså föreställningen att det inte bara är delarna, utan den totala helheten som har ett egenvärde. Aldo Leopold (1887–1948) kan beskrivas som den som har haft störst betydelse för uppkomsten av ekocentrisk miljöetik. Stenmark (2000) beskriver Leopolds landskapsetik som en radikal decentralisering av människan. Att jorden inte är en egendom som människan kan använda och forma som hon vill; det är en levande organism. Det är betoningen på organismsamhället, och inte individen, som är den avgörande skillnaden mellan ekocentrism och biocentrism.

I *Miljöetik och miljövard* (2000) beskriver Stenmark två grenar inom ekocentrism, *stark* och *svag* ekocentrism. *Stark* ekocentrisk miljöetik fokuserar först och främst på helheten och inte individerna i ett ekosystem. Individerna i biosfären har endast ett instrumentellt värde, så länge totaliteten hålls skyddad och behåller sin integritet, har det ingen betydelse att en eller flera arter skadas eller försvinner. Inte ens människan har här något större värde, utan vi är precis som alla levande varelser ett instrument för att ekosystemen ska fungera. *Svag* ekocentrism är dock lika fokuserad på individerna som totaliteten av biosfären. Den enskilda medlemmen av ett ekosystem kan till och med i vissa fall vara viktigare än helheten i sig. Detta gör att *svag* ekocentrism är närmare besläktad till biocentrismen än *stark* egentligen. Betoningen på hela ekosystemets värde är alltså centralt i dess filosofi.

2.5 Egenvärde eller resursvärde?

Enligt miljöbevarare (*conservationists* på engelska) är den människocentrerade världssynen den yttersta orsaken till dagens miljöproblem (Stenmark, 2000). Det grundläggande problemet inom antropocentrismen är att naturen endast har setts som en resurs för människans tillgodoräknande. Istället finns skäl att hävda att naturen har ett egenvärde, bevara naturen för sin egen skull och inte för

människans. Dagens hållbara politik syftar på att värna om naturen *för* människan, medan miljöbevarare menar att naturen skall värnas om *mot* människan. I miljödokument karaktäriseras natursynen av att naturen är uteslutande en resurs för människans fria nyttjande. Det pratas om ”naturresurser”, biologiska resurser”, ”ekosystemens produktionsförmåga”, och så fortsätter begreppen instämma i en antropocentrisk världssyn. Naturen utgör en ekonomiskt och materiell resurs. Men en etik som är naturcentrerad sätter naturens ursprunglighet före människans behov och nyttjanden. ”Den moderna människan måste på ett fundamentalt sätt omvärdera sitt förhållande till naturen” (Stenmark 2000, ss. 75).

Inte bara människors handlingar mot andra människor kan således vara moraliska eller omoraliska, utan även människors handlingar mot andra levande varelser – ja kanske även hela ekosystem – kan vara det (Stenmark 2000, ss. 75).

Hur långt denna omvärdering skall sträcka sig är många, även inom biocentrismen och ekocentrismen, oense om. Vilka konsekvenser detta får för våra samhälls utformning och utveckling är nästintill omöjligt att förutse. En utmaning för nästkommande generationer av landskapsarkitekter att arbeta för en omvärdering av synen på naturen och integrera den i det urbana landskapet.

2.6 Ascension Island

Vilka konsekvenser blir det om vi bara ser till en antropocentrisk syn på miljöetiken? Om en omvärdering av vårt förhållande till naturen uteblir, vad blir konsekvenserna då? Idag skördar vi redan konsekvenser av en människocentrerad världssyn.

Ascension, en liten ö belägen i mitten av Atlanten mellan Afrikas kust och Sydamerikas. Som toppen av en undervattensvulkan sticker den upp ur vattenytan och går under smeknamnet ”The Mars of the Mid-Atlantic” (Teller, 2016). På öns högsta punkt, Green Mountain, finns en nationalpark med samma namn som är unik för ett ekosystem som är nästintill helt formad av en man Sir Joseph Dalton Hooker, senare ordförande för Royal Botanical Gardens, Kew i Storbritannien, med arter som aldrig ses samexistera annars (European Commission u.å). Hookers strategi gick ut på att importera växter och djur från världen över och skapa ett helt nytt ekosystem på toppen av ön (Ascension Island Government, 2020). Strategin involverade att plantera ut träd för öka nederbörden, bära in vegetation på de branta sluttningarna för att förhindra erosion och introducera en bred kvantitet av grödor. Han introducerade över 220 exotiska växtarter från världen över och massplanterade organiserade skogar, betesmarker och buskar. Kew Gardens stöttade Hooker i sitt arbete med att skicka över 330 plantor till ön och är idag involverade i projekten för bevarandet av de endemiska arterna. I slutändan har endast de starkaste av de importerade arterna överlevt på ön, vilket har lämnat den med eklektiskt urval av växter från hela världen. Före människans aktioner på ön var de ursprungliga ekosystemen i ett relativt tidigt utvecklingsstadium. Visst kan Green Mountain National Park ses som en framgång i skapandet av en grön oas, men det är parallellt med sin framgång en artificiell biologisk invasion som stört en

tidigare orörd ömiljö. En miljö idag där de endemiska arterna kämpar för sin överlevnad mot de exotiska, importerade arterna.

Ascensions historia är en utmärkt allegori för miljöetikens. Här syns det tydligt hur ungt fenomen miljöetiken är och hur dess frånvaro har format många landskap. Att tesen att naturen är en värdefri sfär (Baker & Richardson, 1999) följt med oss långt in på 1900-talet. En problemfri och moralbefriande världssyn som befriar oss från all skuld. En skuld som nästkommande generationer skördar konsekvenserna av.

3 Etiken i landskapsarkitekturen och praktiken

Hur tar sig miljöetiken uttryck i praktiken? I vilka sammanhang möts landskapsarkitekturen och miljöetik? Vilka konflikter kan uppstå?

Dessa tre frågor berörs i kommande tre exempel på projekt och besvaras. Miljöetiken är ett teoretiskt ämne, och som de flesta teorier inbegriper begrepp och termer som ingalunda syns eller hörs i vardagens diskurser. Kulturvärden, naturvärden, ekologiska och biologiska värden är termer många känner till eller hört. Dessa värden bygger inte direkt på någon specifik miljöetik, men de grundar sig på en världssyn. Med olika världssyner, antropocen, biocentrisk eller ekocentrisk, kommer även olika miljöetiker. Då landskapsarkitekturen är ett brett område, fokuseras påföljande avsnitt på landskapsrestaurering och särskilt restaurering av våtmarker. Våtmarker är generösa då de ger snabba resultat både hydrologiskt och geologiskt, detta enligt Anton Klacka, samhällsplanerare och landskapsarkitekt vid Höörs kommun.

3.1 Våtmarker

Ordet *restaurering* får många att tänka på historiska återställningar, som restaureringar av medeltida kyrkor. I ekosystemen handlar det om återställningar efter störningar, att återställa en miljö till sitt ursprungliga tillstånd, en överexploaterad åkermark eller en utrangerad våtmark (Naturvårdsverket & Fiskeriverket, 2008). Att använda konstruktion eller restaurering av en våtmark är väldigt gynnsamt då en anlagd eller naturlig våtmark ger snabba resultat i omgivande landskap. Förändringar i flora och fauna är tydliga och snabba vid ett vattendrag eller en våtmark. I Naturvårdsverket och Fiskeriverkets manual *Ekologisk restaurering av vattendrag* (2008) lyfts landskapsperspektivet fram och den viktiga aspekten att beakta samspelet mellan olika vattenytor och avrinningsytor. Att kantzoner och omkringliggande ytor spelar en viktig roll i våtmarken ekosystem.

3.2 Orongo Station, Nya Zeeland | Nelson Byrd Woltz (NBW)

Orongo Station (NBWLA, 2012) finns belägen på östkusten på Nya Zeelands norra ö och är en 3000 hektar stor fårfarm. Platsen är viktig i den nyzeeländska historien då det var landningsplatsen för Maorifolket på 1100-talet och sedan även för James Cooks besättning 1769. Den efterföljande koloniseringen utsatte platsen för en stor resursutarmning som resultat av den oreglerade fårhållningen. Med godkännande från landets parlament och tillsammans i tätt samarbete med lokala miljötjänstemän och ledare för Maoristammarna i området har NBW (Nelson Byrd Woltz) skapat och återställt ett landskap med historiska och kulturella influenser. Flera produktiva jordbruksverksamheter och en ny återställningsregim för att reparera de skador som skett under loppet av de senaste 100 åren.

Parallellt (ASLA, 2010) med detta initierade NBW en omfattande plan att återställa de en gång levande tidvattenvåtmarker i Orongo, som länsades av forna markägare för bete. För att bidra med biologisk mångfald i området beslutades att en våtmark med saltvatten skulle återställas och en sötvattensvåtmark konstrueras. En stor lutande vall delar av de båda vattendragen och leder regnvattnet till sötvattensvåtmarken för att rymma säsongsbetonade översvämningar. Ett slingrande vattenflöde flyter året runt och breddar sig på vissa ställen för att tillåta översvämningar under regnperioder. För att skapa och bevara ekologiska system

under hela året, har öar i våtmarkerna skapats och formats av fyllnadsmaterial från utdikningen av kanalerna. Öarnas sluttningar och storlekar är noggrant uträknade för att ge skyddande ekosystem för platsspecifika amfibier.

Denna variation i projekt har bidragit till den lokala ekonomin genom att ge lokalbefolkningen möjligheten att etablera plantskolor som kan leverera träd och växter för den ekologiska restaureringen. Genom att NBW har integrerat kulturell och ekologisk landskapsrestaurering med ett aktivt och lönsamt jordbruk fungerar Orongo Station som en nationell modell för en hållbar markförvaltning (NBWLA, 2012). Detta borde inte bara användas nationellt, utan även internationellt. Att kunna förena kultur- och naturvärden på detta vis, har NBW visat på att det inte bara är möjligt men också mer lönsamt i längden.

3.3 Maglehill

I västra Höör pågår idag ett exploateringsprojekt på en gammal jordbruksmark. I intervjun berättar samhällsplaneraren Anton Klacka om ”Hållbar blåstruktur i västra Höör” och restaureringen av diken i väster och öster. Dessa diken utgör grunden i projektet där dagvattenhantering och biologisk mångfald står i fokus. Redan idag ser de en effekt av utgrävningen av diken i ökning av fågellivet. Det är framförallt det östra diket som står i fokus och där den största mängden vatten hamnar. Här ska rekreationsvärdena öka, genom att låta ett naturligt stråk växa fram.

Anton Klacka som även är utbildad landskapsarkitekt lyfter projekt som ett gott föredöme för framtiden där naturen och miljön kommer först och husen sen. Ofta i en planeringsprocess som denna där ett nytt bostadsområde skall anläggas, kommer landskapsarkitekter in sent i processen. Utomhusmiljön och naturen får anpassa sig efter byggnader och infrastruktur. I detta fall kommer husen därefter, tid och planering läggs först och främst på naturen och restaureringen av diken; naturvärdena sätter standarden. Klacka lyfter även fram vikten av att de har haft en naturvårdskonsult med sig genom hela processen. Vikten av denna rådgivning och expertis visar sig i en ytterligare våtmark som konsulten lokaliserade under inventering av platsen.

I detta projekt har även LOVA-bidrag (Lokalt Vattenvårdsprojekt) sökts och beviljats. Tillsammans med Länsstyrelsen Skåne driver Höörs kommun detta projekt framåt där ett av målen är att minska uttransporten av näringsämnen till Höörsån och vidare till Ringsjön (Höörs Kommun, bilaga 3, 2019). I detta projekt ingår tre delprojekt, som är:

- Meandring och översilningsyta
- Återställning av svämplan, alsumpskog
- Justeringar av bäckfåra i norra delen

Med utveckling och bevarandet av den befintliga blåstrukturen kommer värden såsom estetik, rekreation och pedagogik. Projektet genererar en tilltalande länk för rekreation i anknytning till vattenmiljöer. Anton Klacka berättar även hur de har involverat skolklasser vid sådden av ängsfrön längs strandkanterna kring de breddade diken. Detta pedagogiska värde skall även lyftas fram i form av stråken

och dagvattenytorna i kombination med informationsskyltar informerar om vinsterna med denna typ av dagvattenhantering.

Dikena är inte bara av naturvärde, utan har också ett starkt historiskt värde. Det östra och västra diket går att finna på kartor sedan mer än 100 år tillbaka i tiden. Vilket gör att de idag kan mer eller mindre kallas för naturliga lågstråk (Höörs Kommun, bilaga 1, 2019). Fast i en mindre skala har kommunen i Höör startat ett projekt i likhet med projektet Orongo Station på Nya Zeeland. Genom att inventera och lägga de första resurserna på naturen och dess värden har man lyckats med en exploatering där naturen sätter standarden. Att naturen sätter standarden lyfter Höörs kommun fram även i sitt *Stadsdelsprogram för västra Höör*. I beskrivningen för stadsstrukturen i Maglehill står ”Det böljande landskapet” högst upp.

3.4 Etikens relevans i konflikter

Konflikter mellan planerare, invånare och beslutsfattare är inte en raritet i större projekt. Projektet på Nya Zeeland och i västra Höör har haft sina konflikter. Dock inte tillräckligt stora för att stjälp projekten eller få dem att stå och väga mellan de båda sidorna. I konflikter, framförallt de som behandlar natur- och kulturvärden är det ofta två starka sidor mot varandra och där kompromisser kan vara svåra att styra i hamn. En bredare förståelse och kunskap av miljöetik och de världssyner de representerar kan vara en nyckel i att inse vad de båda sidorna strider om.

The intrinsic complexity of landscape architecture discipline... able to synergically address ecological, aesthetic, and ethical aspects, seems to be the ideal framework for adopting a holistic approach to the creation of new urban ecosystems.
... landscape architecture has the potential to strengthen the links existing between “perception”, “understanding”, and “acceptance” of urban biodiversity values
(Salizzoni 2021, ss. 2).

I artikeln *Challenges for Landscape Architecture: Designed Urban Ecosystems and Social Acceptance* (2021) behandlar Emma Salizzoni konflikterna mellan urban biodiversitet, bevarande/återställande av ekosystem och de sociala aspekterna; konflikter mellan planerarna och invånarna. Det är ingen ny konflikt, den mellan planerare och brukare/invånare, men kommunikationen och acceptansen mellan de olika parterna är nyckeln till lyckade bevarandeprojekt. Det är just den bristande förståelsen Salizzoni pekar ut som gör att projekt om bevarande möter motstånd. ”Conservation conflicts” eller ”biodiversity conflicts” som hon rubricerar dem förvärras av denna bristande förståelse hos invånare. Invånare som aldrig upplevt de existerande ekosystem som projekten försöker imitera. Dessa konflikter uppkommer av en brist i förståelse av värden och förändring hos de lokala invånarna. Men att tillräcklig kunskap inte finns handlar också om en bristande kommunikation mellan planerare och invånare. I sin artikel utgår Salizzoni utifrån tre urbana projekt i Italien, där urbana ekosystem är ringa utbrett. Dock kan diskursen och förhållandet mellan planerare och invånare även tillämpas på mer rurala projekt. Projektet Maglehill i västra Höör där ett jordbrukslandskap nu skall bli till ett rekreations- och bostadsområde arbetar med liknande konflikter. Kommunen arrenderar (Klacka, 2021) idag ut en del av marken till

jordgubbsodlare, som har lämnat in en formell överklagan av detaljplanen. Lokalbefolkningen som bor i närheten idag har dock ännu inte fått ta del av förändringen. Att det tidigare öppna landskapet nu skall bli bebyggt och brukas mer i rekreation kan komma röra upp nya konflikter. Men förhoppningarna är att de redan bosatta skall få tid att utforska de nya rekreationsvärdena, innan nybygget av bostäder drar igång. En förändring i ordningen av projektet, där natur- och rekreationsvärden går före exploatering och förtätning kan här ge Hörs kommun en fördel. Ett gagn i att "biodiversity conflicts" undviks och att förståelsen av förändring välkomnas av lokalbefolkningen. Dessa typer av konflikter är präglade av en antropocentrisk världssyn och således en antropocentrisk miljöetik, där värdet i naturen endast mäts i vad människan gagnas av det. Införandet av naturliknande ekosystem i urbana miljöer gynnar människan i kampen mot klimatförändringarna, och går hand i hand med Stenmarks ord om en hållbar utveckling. Accepterar människan tanken om en hållbar utveckling, accepterar hon även den moraliska förpliktelsen gentemot nästkommande generationer (Stenmark, 2000). Det är just här sådana konflikter kan uppstå, det korta perspektivet mot det långa perspektivet.

3.5 Järle Kvarn | Striden mellan naturvärden & kulturvärden

I Nora kommun står naturen mot kulturen, en strid mellan musslor och människor (Sveriges radio, 2020). Järle kvarn är en del av en kulturmiljö med ett förflutet som spänner sig ända till medeltiden, med sin järntillverkning, såg och kvarn (Sveriges hembygdsförbund, 2020). Fram till 1970-talet var kvarnen i kommersiell drift, till Naturvårdsverket köpte upp kvarnen och dammen i bevarandesyfte.

Omgiven av faluröda byggnader är den idag stilla dammen en idyllisk plats, med ett brusande fall nedanför.

2017 lämnade Naturvårdsverket (Råssjö, 2020) in en ansökan att riva dämningen för att skapa bättre livsförutsättningar för Järleåns hotade arter, såsom flodpärlmusslan och stensimpan. När första avsnittet om Järle kvarn släpptes i Vetenskapsradion Historia var striden ännu ej avgjord. Idag har Naturvårdsverkets ansökan blivit godkänd hos Mark- och miljödomstolen och de har fått grönt ljus att riva luckorna till dämningen. Detta för att återställa ett naturligt flöde genom ån, för att öringen, som flodpärlmusslan är beroende av, skall kunna vandra fritt.

På kulturens sida står Nora kommun, Örebros länsmuseum och Hembygdsföreningen som menar att en rivning innebär ett alldeles för stort ingrepp på kulturmiljön (Gotlin, 2021). Med rivningen av vattenspegeln och det forsande vattnet menar de att kulturvärdet försvinner med dem. Det är just vattnets relevans till järnhanteringen som de trycker på. Att utan det karaktäristiska uppdämda vattnet försvinner historien om bergslaget. Domen som var i fördel till Naturvårdsverket skall nu överklagas av Örebros länsmuseum och flera lokala föreningar, där de menar att besluten är partiska. Chefen för Örebros länsmuseum menar att miljökonsekvensbeskrivningen är bristfällig, då det ej tas upp något om platsens årsringar. Årsringar som går tillbaka till 1100-talet, där kvarnen både har varit en plats för bergslag och masugnar och i ett senare skede även för elektricitet.

Hon menar i intervjun med Vetenskapsradion Historia (2020) att en kompromiss, där man fortsätter på dessa årsringar är den bästa av lösningar.

Tydligt i denna konflikt är de båda sidornas starka förtroende i sina respektive argument. Naturvårdsverket å ena sidan menar att rivningen av dammluckorna är ett minimalt ingrepp i den kulturhistoriska miljön, och att det låter örningen vandra fritt och de hotade arterna i Järleån en chans att återhämta sig. Å andra sidan anser de som värnar om kulturvärdena att en rivning skulle innebära att historien försvinner och platsen tappar sin symbolik och idyll.

Bevarandet av kulturvärden representeras av en antropocentrisk världssyn och miljöetik och bevarandet naturvärden av en mer biocentrisk syn och etik. Dessa två etiker och världssyner hamnar ofta i konflikt, då de värnar om har så olika betydelse beroende på från vilket perspektiv du ser ifrån. Å ena sidan är kulturvärdet viktigt att värna om, då det berättar en historia om gångna år och skeenden. Å andra sidan är naturvärdet minst lika viktigt för en stabilare framtid för både kommande generationer och ekosystem.

Vad skall värnas om? Den miljö och kultur som människan skapat under historien? Eller är det de djur och växter som existerar och deras liv vi ska värna om? Vilken miljöetik skall få företräde, antropocentrisk eller biocentrisk? Det är i dessa konflikter en vidare kunskap om miljöetik kan underlätta förståelse för den andra sidans argument. Att förstå de olika aspekterna av miljöetik; antropocentrisk, biocentrisk, samt ekocentrisk.

4 Analys & Diskussion

Har frågorna besvarats och vilken betydelse har det vilka projekt som valts ut? Finns det och i sådana fall vilka slutsatser eller observationer kan dras utifrån svaren.

4.1 Svaren

Hur kan miljöetiken uttrycka sig i praktiken och estetiken?

Miljöetiken är sällan uttalad i projekt, men genom att veta vad den innebär och står för går det att skönja valen och resultatet i projekten. Vilken etik som ligger till grund för besluten och vilken som fått fördel respektive nackdel i dem.

De olika inriktningarna inom miljöetiken grundar sig i en världssyn och grundinställning till livet. Vikten av en förändrad världssyn och en bredare förståelse av miljöetikens falanger, biocentrism och ekocentrism, accentueras av exemplet *Ascension Island*. Att dessa etiker har varit frånvarande bevisas genom hur många landskap formats idag och vilka konsekvenser vi skördar i nuläget. I kapitel 11 *Ethics and the environment* ur boken *Ethics Applied* (1999) beskriver Baker och Richardson synen på naturen som en värdefri sfär. En problematisk världssyn som befriar människan från all skuld och moralisk förpliktelse gentemot kommande generationer. En världssyn som idag blir mindre och mindre utbredd i takt med att klimatförändringarna blir allt tydligare.

Problematiken på *Ascension Island* är idag inte en representation av miljöetiken, utan snarare projekt som *Orongo Station* och *Maglehill* står för den utveckling vi gjort och var vi är idag. Genom att förena kultur- och naturvärden och korta kommunikationsled mellan planerare och lokalinvånare har man integrerat en kulturell och ekologisk landskapsrestaurering med ett lönsamt jordbruk. Här får både människan och naturen lika mycket plats, vilket lönar sig för båda i längden, men framförallt för människan och hennes fortsatta liv på planeten. Genom detta täta samarbete med lokalinvånare och en förståelse för platsen kan ett landskap inhysa både kulturella, historiska och nativa influenser.

Integration mellan två olika värden är en av nycklarna till en lyckad restaurering. Genom korrelationen mellan natur och kultur och mellan lokalbefolkning och planerare kan vi nå det Stenmark efterlyser i *Miljöetik och miljövard* (2000); en accepterad hållbar utveckling, där vi gör vår plikt gentemot kommande generationer. Denna integration är en nyckel, men en fundamental förändring av värdesättningen och ordningen i projekt är lika viktig. Anton Klacka trycker på det faktum att landskapsarkitekter bör komma in betydligt tidigare i processen. Att naturen låts sätta standarden i projekten, kontra bostäderna.

Det går att skönja ett maktskifte mellan en antropocentrisk miljöetik och biocentrisk eller svag ekocentrism inom landskapsrestaurering och inom landskapsarkitektur generellt. Ett skifte där vi går från en människocentrerad hållning till en där naturen och dess ekosystem växer mer och mer i värde, än vad de gjort tidigare.

Hur kan landskapsarkitekten förhålla sig till miljöetiken?

Människans behov och nyttjande av naturen kommer aldrig försvinna; naturen är central för vår överlevnad, men den är likväl lika essentiell för alla levande organismer. En människocentrerad natursyn har än idag störst utbredning i offentliga, politiska sammanhang såsom diskurser kring hållbar utveckling och landskapsarkitektur. Naturen är och kommer alltid vara en ekonomisk och materiell resurs för människan. Detta är och kan inte vara det största värdet naturen förser oss med. Stenmark beskriver just detta i *Miljöetik och miljövard* (2000) och hur det är fundamentalt att vi omvärderar vår attityd till naturen. Denna omvärdering behövs inte bara inom politiken, utan även, kanske framförallt, inom landskapsarkitekturen.

Förståelsen och kunskapen om olika värden och etiker är elementärt för en lyckad kommunikation mellan olika parter i projekt. Emma Salizzoni skriver om den bristande förståelsen hos lokalinvånare i artikeln *Challenges for Landscape Architecture: Designed Urban Ecosystems and Social Acceptance* (2021) och där konflikter mellan biodiversitet och sociala aspekter blir resultatet. Men en bristande förståelse är inte hela problemet, det handlar även om en bristande kommunikation mellan planerare (landskapsarkitekter) och invånare. Som landskapsarkitekt bygger vi för människan i naturen, och det kräver en bredare kunskap i båda fallen. En total människocentrerad aspekt är inte hållbar, varken för människans eller naturens överlevnad. En bredare kunskap om miljöetiken och dess olika värderingar är essentiell, då vi lever och utvecklas i ett otroligt komplext samhälle. En bredare kunskap hjälper till att överkomma hinder i konflikter och diskurser, en bredare kunskap är ofta ekvivalent med en bredare förståelse.

Det är dock inte bara en omvärdering av landskapsarkitektens synsätt som fokus ligger på, utan även en omvärdering av planeringsprocessen. I majoriteten av fall står bostäder och exploatering högst på listan. Bostäder sätter standarden på platsen och det omkringliggande landskapet kommer i andra hand. Landskapsarkitekter kommer sent in i processen och kan endast utveckla platsen utefter husgränserna. Anton Klacka pekar på betydelsen av en förändring i planeringsprocessen och att landskapsarkitekter behöver inkluderas i starten av den. I fallet med *Maglehill* sätter naturen och dess potential standarden för platsen. Inventering av befintliga diken har gjorts och en process av att ta fram nya våtmarker har påbörjats innan bostäderna börjats byggas. Det är fortfarande dock så att mycket av detta är för människans skull och behov. Våtmarkerna anläggs och restaureras för dagvattenhantering och området skall bli till rekreationsområde. Men det är en början på en omvärdering, en sådan omvärdering av människans förhållande till naturen som Stenmark (2000) trycker på. I projekten tas även de ekologiska värdena in och hur utbyggnaden av våtmarkerna kan ge de naturliga ekosystemen en gynnande effekt.

En omvärdering som sådan ger inte bara positiva effekter i planeringsprocesser och effekter på naturliga ekosystem, utan även i kommunikationsleden och undvikandet av konflikter. Att ge redan bosatta tid och plats att utforska de nya rekreationsvärdena kan ge en fördel även i förståelseprocessen. Att involvera

invånarna i västra Höör med platsen innan de nya bostäderna kommer upp, ger dem en chans att bekanta sig med den nya platsen och få en ökad förståelse av dess värde. Det är här som landskapsarkitekter kan komma in som den saknade kommunikationslänken, då vi har (borde ha) en förståelse och kunskap i både mänskliga och ekologiska värden.

Kunskapen om en plats är viktig, men det är lätt att endast hamna i de historiska spåren och ignorera de ekologiska. Genom en bredare kunskap om miljöetikens differentiella principer står vi som landskapsarkitekter på en stadigare grund och en bredare förståelse för de olika värderingar ute i samhället. Varför exploatering och kulturvärden är viktigast eller varför de ekologiska och biologiska värden behöver bevaras.

4.2 Betydelsen av perspektivet | En metodreflektion

Då endast en intervju genomförts i denna studie, kan resultatet diskuteras i och med att fler intervjuer hade bidragit med en mer nyanserad bild av läget. Dock styrker intervjun tesen som Stenmark (2000) beskriver att en omvärdering av människans förhållningssätt till naturen är fundamentalt. Men ytterligare intervjuer hade kunnat ge en bredare bild av diskursen och stärka den, alternativt stjäla den. Urvalet av projekt och exempel på konflikter hade kunnat breddas och förstärkas (ges mer utrymme). Diskussionen och resultatet blir därmed färgat av vilka exempel och vilka källor informationen i litteraturstudien som har använts och valts att lyfta fram. I fallet med konflikter i ämnet hade fler exempel varit till hjälp, och även tillfört en bredare diskussion till varför vissa värden i olika konflikter värderas högre. Varför vi värderar kulturvärden högre än i naturvärden i vissa fall och tvärtom i andra.

Även valet av litteratur och antalet exempel har en betydelse för prestationen. Genom att nästan uteslutande förhållit mig till Stenmarks diskurs kring miljöetik får uppsatsen nästan ett tunnelseende i frågan. Avsaknaden av olika perspektiv gör sig tydligt och det blir ett väldigt begränsat arbete. Ytterligare infallsvinklar från landskapsarkitekter och övriga författare inom ämnet hade gjort en betydande skillnad för den avslutande diskussionen och resultatet. Att använda sig av fyra exempel, som också nästan likvärdigt lyfts fram i arbetet, får även resultatet en ganska spridd och allmän ton. Att grundligt undersöka alla fyra fall hade tagit alldeles för lång tid, och här hade ett fall gjort sig mycket bättre. Inte bara i grundlighet, utan även för att visa en mer nyanserad bild av miljöetiken och visa läsaren av arbetet vad miljöetiken verkligen innebär och varför den är viktig.

När det kommer till själva miljöetiken har avgränsningen även den en betydelse, då miljöetik är en otroligt bred princip. Utöver antropocentrismen, biocentrism och ekocentrism finns flera inriktningar och även inom dessa tre finns många olika falanger. Att gå djupare in i dessa tre och utreda dess olika principer hade gett ett mer nyanserat resultat och diskussion. Men genom att endast generellt beskriva de tre principerna och inkorporerat dem i de valda projekten, har också en nästintill utstakad väg lagts till resultatet. En viss subjektivitet i valen av projekt och avgränsningar är svår att undkomma. Subjektivitet ligger i valen av projekt som styrker ens tes och undermedvetna tycke.

4.3 Observationer

Vi lever idag i en antropocen tidsålder, vilket gör oss influerade av den antropocentriska världssynen, även inom landskapsarkitekturen. Den antropocentriska miljöetiken är mer utbredd både inom hållbar utvecklingsgrenen och landskapsarkitekturen. Den ekocentriska och biocentriska miljöetiken däremot är mer utbredd inom yrken såsom ekologer, biologer.

Genom egen erfarenhet av landskapsarkitekturprogrammet finns ett visst fokus på att förstå en plats och dess historia. Men även inom landskapsarkitekturutbildningen är den antropocentriska miljöetiken dominerande. Fokuset ligger på den mänskliga faktorn och hur människan har exploaterat platsen genom historien. Mindre fokus läggs på den ekologiska aspekten, hur naturen har förändrats under tiden och dess processer. Som landskapsarkitekter finns den romantiserande bilden av att vi bygger för naturen och har landskapet i fokus. Visst har vi landskapet i fokus, men landskapet som definition är influerat av och byggt för människan. Landskap och natur är således inte ekvivalenta till varandra. Följaktligen behövs en omvärdering i människans förhållande till platsen även inom landskapsarkitekturens utbildning. Kunskapen om miljöetik ger en bredare förståelse om platsen som skall projekteras och en förståelse för vilka värden som lyfts mer än andra. Det handlar heller inte endast om ett unikt områdes progression över tid, utan även samhället i stort.

Tanken att den hållbara utvecklingspolitik som behandlas idag endast är ur ett antropocentriskt perspektiv var förvånande. Vi intalar oss att vi jobbar för ett bättre mående ekosystem, men samtidigt är det enda vi räknar på är naturens produktionsförmåga och dess resurser. Hur vi skall fördela resurser för att klara oss lite till. Vi sätter än idag människan i centrum och resten i periferin, när det är det perifera som är det vitala för vår överlevnad. Men en del talar för att just en sådan omvärdering Stenmark (2000) nämner är på gång, som vi kan se i projekt som *Orongo Station* och *Maglehill*. Jämför man dessa projekt med projekt som *Ascension Island* är vi redan på god väg mot ett maktskifte mellan värden. Konflikter som vid *Järle Kvarn* är nog inte den sista av sitt slag, utan snarare början på en lång strid mellan kultur- och naturvärden. När de ekologiska värdena får mer och mer plats, betyder det också att de kan inskränka på det kulturella. Vad är här viktigast, den mänskliga historien eller pärlmusslans fortsatta överlevnad? Som utomstående och ingen personlig koppling till platsen har pärlmusslan och de ekologiska värden en fördel i det personliga resonemanget. Men med en stark anknytning till platsen och en del av dess historia blir avvägandet mellan värdena mer diffust och komplicerat. En fundamental omvärdering är av största vikt (Stenmark, 2000), men konflikter mellan de olika parterna som Salizzoni (2021) beskriver i sin artikel är oundvikliga. Men med mer kunskap ökar förståelsen och genom att låta oss inspireras av Anton Klacka och hans kollegor i västra Höör och Thomas Woltz's *Orongo Station* kan vi närma oss en hållbarare världssyn och framtid.

5 Referenser

- Analysis and planning, 2010 ASLA professional awards, American Society of Landscape Architects (2010). *Orongo Station Conservation Master Plan*.
<https://www.asla.org/2010awards/205.html> [2021-04-28]
- Ascension Island Government (2021). *Green Mountain*. <https://www.ascension.gov.ac/map-marker/green-mountain> [2021-04-27]
- Baker, E. & Richardson, M. (1999) *Ethics Applied*. 2 uppl., New York: Simon & Schuster
- European Commission (u.å.). *South Atlantic*.
https://ec.europa.eu/environment/nature/biodiversity/best/regions/south_atlantic_en.htm
[2021-04-27]
- Gotlin, M (2021). Länsmuséet hoppas att Järlefallet tas upp igen. *SVT Nyheter*, 7 maj.
<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/orebro/lansmuseet-hoppas-att-hogsta-instans-tar-upp-jarlefallet>
[2021-05-10]
- Höors Kommun. (2019). *Stadsdelsprogram för västra Höör*. (KSF 2019/229). Höör: Kommunstyrelsen.
- Höors Kommun. (2019). [Ej publicerat material]. *Bilaga 1, Principer för östra resp. västra diket*
- Höors Kommun. (2019). [Ej publicerat material]. *Bilaga 1 – projektbeskrivning, Hållbar blåstruktur i västra Höör*
- Höors Kommun. (2019). *Bilaga 3, LOVA-projektet: Hållbar blåstruktur i västra Höör*. Länsstyrelsens diarienummer: 501-19659-2019.
- National Geographic (2017). *Once, This Island Had Just One Tree – Look at It Now* | *National Geographic*. [Video] <https://www.youtube.com/watch?v=TZPrk9IZ3Jw> [2021-04-22]
- Naturvårdverket och Fiskeriverket. (2008). *Ekologisk restaurering av vattendrag*. Red. Erik Degerman
- Nelson Byrd Woltz Landscape Architects (2002-2012). *Projects - Orongo Station Conservation Master Plan*. <https://www.nbwla.com/projects/farm/orongo-station-conservation-master-plan>
[2021-04-23]
- Råssjö, P (2020). Kultur mot naturintressen i striden om Järle kvarndamm. *SVT Nyheter*, 22 juli.
<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/orebro/kultur-mot-naturintressen-i-striden-om-jarle-kvarndamm>
[2021-05-09]
- Salizzoni, E. (2021). *Challenges for Landscape Architecture: Designed Urban Ecosystems and Social Acceptance*. Interuniversity Department of Regional and Urban Studies and Planning. Basel: MDPI, Sustainability Journal. <https://www.mdpi.com/2071-1050/13/7/3914>

Stenmark, M. (2000) *Miljöetik och miljövård: miljöfrågornas värderingsmässiga dimension*. Lund: Studentlitteratur

Sveriges hembygdsförbund (2020). *Järle kvarn*. <https://www.hembygd.se/shf/jarle-kvarn> [2021-05-09]

Teller, M. (2016). Ascension: The island where nothing makes sense. *BBC News*, 19 april. <https://www.bbc.com/news/magazine-36076411> [2021-04-27]

Vetenskapsradion Historia (2020). Striden om Järle kvarn. [Radioprogram]. Sveriges Radio, 26 maj. <https://sverigesradio.se/avsnitt/1502851> [2021-05-05]

Vetenskapsradion Historia (2021). Järle Kvarn ska rivas. [Radioprogram]. Sveriges Radio, 23 mars. <https://sverigesradio.se/avsnitt/1692543> [2021-05-05]

